

**ЗАВРШНА РЕЧ БРАНИОЦА ОПТУЖЕНОГ
БОШКА ПАВЛОВИЋА,
АДВОКАТА СЛОБОДАНА СУБОТИЋА**

Претседник: Има реч бранилац оптуженог **Бошка Павловића** господин Слободан Суботић, адвокат из Београда.

Бранилац оптуженог Бошка Павловића адвокат Слободан Суботић: *Господо судије, ваљда је чудна игра судбине да баш ја будем одређен за браниоца човеку који припада апаратури Шакозване Недићеве владе спаса, баш те исте владе која је и мене лично својим политичким Гоњењем поГодила. Ето баш тај случај да браним једноГ кривца, како оптужница каже а како и сам оптужени признаје, евоцира у мени успомене на друГове који су пали баш Гоњени од те власти у чију апаратуру спада и оптужени Бошко Павловић. Од нас 98 друГова остало је свеГа осам или девет живих, па још чудније изГледа - извините за ову дигресију - да међу оптуженима седи и Милош Глишић, један од тих преживелих осам или девет друГова.*

ДруГарска дужност према оним поГинулима и према онима који су преживели налаже ми да пре неГо што почнем да Говорим о овом мом брањенику наГласим да тај систем државноГ бандитизма, како Га оптужница претставља, заиста је био бандитизам и ми смо Га и поред свих извињења и добрих страна које би се појединцима из ове апаратуре моГле уписати у олакшицу најГоре упамтили. И ја сам припадао онима који су Га најГоре упамтили. Кад се сетим тих друГова који су, као и овај Глишић, са мношћу зиму 1942-43 провели у најцрњем каменолому Маутхаузена, онда заиста морам да будем опрезан када, бранећи тог човека који је припадао тој власти, треба да своју бранилачку улогу извршим часно и сходно етици моГа позива. У тим каменоломима поставило се први пут питање колективне одговорности, коју јавни тужилац овде помиње. Ту је рођен статут међународне институције правде, ми смо Га стварали, ми смо ти који смо изГоворили прве речи да колективна одговорност постоји. Али ни данас нити икад неће се моћи поставити ово питање тако да колективна одговорност повлачи собом и подједнаку кривицу. Ни Шада, у најтежим данима, ми нисмо мислили да треба свима њима одмерити подједнаку казну. Ми тај принцип, освештани принцип права и науке и логике уопште: да оцењујемо и дело и човека на основу прилика и околности под којима је дело извршено, - нисмо одбацили и ми се њеГа нисмо одрекли.

Ја сам ово напоменуо због ШоГа што је јавни тужилац, дајући карактеристику појединим оптуженим, рекао за оптуженоГ Бошка Павловића: „Па он је био 20 Година полициски чиновник и шеф полиције у ЗаГребу.“ Заиста, та чињеница стоји, и она сама по себи није похвална. Такав уГлед ужива полиција свуда у свету, па и код нас. Никада нисам чуо да се неко хвали да је био у полицији. Међутим, полиција је потребна држави. Ми смо полицију имали, имамо је сада, и имаћемо је и убудуће. Ко зна да ли ће икад постојати моГућност да друштво буде тако орГанизовано да нема потребе за полицију.

Претседник: Ипак, молим вас пређите конкретно на одбрану.

Бранилац Суботић: Молим. Овоме човеку не би се могло уписати у заслуге то што је био 20 година у полицији, али исто тако не би му се то могло нарочито уписати у отежавајуће околности, ако то његово службовање у полицији нема конкретних штетних последица за друштво у коме је он деловао.

Оптужница оптужује Бошка Павловића за неколико дела: што се јуна месеца 1941 примио да буде шеф отсека јавне безбедности у комесаријату унутрашњих послова. Као шеф отсека, вели оптужница, радио је на организовању полициског апарата у Србији и по наређењу Танасија Динића и Милана Аћимовића обилазио градове у унутрашњости Србије и спроводио полициску организацију. То је дело под а). Међутим изГледа, према изјави самоГ Бошка Павловића а и према доказном материјалу, јер тај материјал у поГледу Бошка Павловића је само једна једина исправа, а то је његов исказ и још сведочење Мате Караџића, као и два информативна сведочења - Танасија Динића и ДраГоГ Јовановића, иначе осталих доказа о томе нема, а сва та сведочења у односу на ову тачку у ствари не објашњавају ништа. И ту ћу се помоћи изјавом самоГ Бошка Павловића, коју он сам пружа. Он каже: „Тај отсек није био формиран. Ту сам радио нешто и био сам као референт код начелника Животе Симића. Ја нисам био - а то је непобитно - човек високих школских квалификација те према томе нисам могао ни да заузимам положај“. У то доба спроводило се једно формалистичко Гледање, да је за положај шефа потребан факултет, док за њеГа знамо да има свеГа неколико разреда средње школе.

Шта је тај отсек могао радити конкретно се у образложењу не објашњава, као ни то шта је он тамо својим положајем и извршио и какве су све последице тога његовоГ постављења и рада ту. Он каже да је то био криминални техничко-административни део врховне полициске управе, а политичко-управно, то је одељење за државну заштиту, то је та политичка полиција, и политичка борба коју је тадашње министарство унутрашњих послова водило, то је било сасвим одвојено од њеГа. Према томе само то својство да је био чиновник па чак и шеф тога одељења, које није имало за задатак конкретно гоњење, чиме би се могао извршити ратни злочин, према томе за то својство не може бити

одговоран. Због тога молим да приликом одређивања степена кривичне одговорности Бошка Павловића по овој тачки Суд то има у виду и тако га цени, *јер опШужнициом ово није довољно јасно прецизирано. Само Шо својсиво, како сам рекао, није инкриминисано. Било је и других чиновника под окупацијом, иако су они морално одговорни, они ипак кривично не одговарају, јер нису починили извесна дела.*

По другом делу, по тачки б), каже се да је у октобру 1941 године дошао у Крагујевац уочи стрељања 7.000 лица које су извршили Немци уз помоћ љотићеваца и органа домаће полиције. Све док је вршено стрељање налазио се у Крагујевцу и био у честом и непосредном контакту са органима немачких окупационих власти и руководиоцима овог масовног злочина. По завршеном стрељању вратио се у Београд. Стога му се инкриминише да је учествовао заједно са Немцима и у масовном стрељању у Крагујевцу.

По мом мишљењу, а мислим свакако и по мишљењу Шужиоца и Суда ово је најијеже дело које се сШавља опШуженом Бошку Павловићу на ШереШ. Ово је заусШа нешШо шШо се не би далеко бранити ако би се прихватило становиште да је заиста учествовао у стрељању у Крагујевцу. Ја мислим да нема адвоката, да нема уопште браниоца који би пристао да брани тај злочин или пристао да брани људе за такво једно извршено дело.

Кад станем пред такав случај и схватање оптужнице не бих могао да ни једну реч проговорим. МеђуШим, оптужница овде изводи, један закључак који може бити логичан али који не мора бити, то јест да сматра што је био у Крагујевцу, што је био у то време то јесте у време пре стрељања, да се из тогп може извести учешће у томе злочину. Ја сам по томе питању предложио једног сведока, али Суд Га није усвојио. Суд је после тога усвојио другоГ, кога је тужба предложила, и сматрам да би Суду било много јасније а и мени лакше да су оба сведока саслушана, јер ту се ради о улози Бошка Павловића у Крагујевцу и о његовој улози у Београду по истој ствари. Не могу се оцењивати сви поступци једноГ човека кад је његова делатност везана и за Београд и за Крагујевац. Њега из Београда шаљу у Крагујевац по извесној мисији. Оптужница овде сматра да пошто је то било истовремено са акцијом Немаца, односно стрељањем да је то у узрочној вези. Ту оптужница не Греши, узрочне везе има, само сматрам да није довољно логички објашњено. Да се нешто од Немаца спремао да се у Крагујевцу учини и да је министарство знало да ће доћи до неке несреће а да их је искуство учило да су Немци зликовачки настројени и да су спремни да учине најстрашније и најгрозније дело, у том циљу су слали Бошка Павловића као многе друге да извиди и ако могу да нешто инШервенишу.

Нећу да побијам то мишљење о Недићевој влади, и за мене је имала издајничку улогу, али не могу одрећи једно друго својство министру унутрашњих дела. И ако је издајник, баш зато што је издајник, хтео је ту своју улогу да на неки начин правда. А њи-

хово правдање увек је било *Шако*: да ми желимо да спасавамо народ. И кад год су били у *пиШању* Немци и народ они су сматрали да су и лично погођени. *ЗаШо* сам уверен кад су били такви проблеми на дневном реду да се нису слагали са Немцима, не што су хтели да изврше извесну улогу него на тај начин да оправдају своју егзистенцију. Јер било је чланова који су приликом образовања владе одмах дали оставку, који су рекли да Немци раде што хоће, да нас ништа не питају, и ми нећемо за то да сносимо одговорност. А други су то оправдавали: ми ћемо и даље да спречавамо.

ЗбоГ тога верујем да је *ШоГа* момента *Бошко Павловић* послат у томе циљу. ЗбоГ тога је немогуће претпоставити да би делегат те владе, која чува свој окрњени још од почетка ауторитет, требало да помогне Немце онда кад ће да буде вршен злочин, који влада не може оправдати никада и збоГ каквоГ злочина та влада би била дефинитивно уништена у своме стварном оправдању. Она је стварно тиме нестала.

Ето таква улога једноГ емисара не може бити логично протумачена од стране јавне тужбе ако се каже да је дошао збоГ тога. Да се не би поГрешно разумели. Ја знам да су неке владе често своје противнике исто тако ликвидирале, Гониле и убијале али у овоме моменту специјално по питању *КраГујеваца*, ако је влади требало да извуче неку корист и да некога спасе то његов задатак није био. И збоГ тога мислим да он није с тим задатком упућен у *КраГујевац*. То би било лако доказано да сте саслушали мога сведока који је имао да објасни став *Бошка Павловића* који долази у *Београд* и реферирше о стању да *Шреба* да се интервенише код *Турнера* да се нешто ублажи или спречи. Да су били чисти и поштени они би дали оставку као и онај директор учитељске школе који је отишао у смрт са својим. Ђацима иако је могао остати жив. Али то није било. Они су зато издајнице. Али кад се поставља питање *Бошка Павловића*, онда је ово тумачење по моме мишљењу тачно истина. По питању *КраГујеваца* је саслушан сведок *Мато Караџић*. *Караџић* је ствар претставио, иако је *Шо* штампана изврнула прилично поштено. Ја не знам какав је његов положај. Да ли је могао слободно да говори.

Тужилац: Ви бацате инсинуације. То је клевета народне власти.

Бранилац Суботић: То није клевета.

Тужилац: Једном адвокату се не пристоји да клевета.

Бранилац: Ако се то схвата као клевета народне власти ја се извињавам али ако се својство сведока ...

Тужилац: Лична клевета са ваше стране.

Бранилац: Није тачно, ја схватам са ваше стране клевету према мени. То ме вређа. Ја говорим добронамерно.

Тужилац: Ви клеветате да ја предлажем сведока који пред Судом не сме слободно говорити.

Бранилац: Није тачно. То је ваше поГрешно схватање.

Мато Караџић је казао за Бошка Павловића да је долазио око 10 дана пред паклено естрељање у Крагујевцу, да је дошао са овлашћењем претседника владе, отсео у згради полиције, одржао конференцију и тако даље. На тим конференцијама он је испитивао прилике у Крагујевцу. Питао је како се народ односи према властима и затим је испитивао и рад самих власти. У том испитивању рада самих власти, што је логично, он је претставник једне политике, он је послат као претставник министра унутрашњих дела који тражи организовану власт и логична је ствар да је стварно замерке чинио уколико му се учинило да та власт није вршила своју дужност и да је била лабава.

То је било једно схватање у почетку о народноослободилачком покрету свих оних који су седели у Београду. Сматрали су да ми немамо добро организоване власти на терену и због тога људи се усуђују да се дигну. Иначе то је несхватање само момента политике и несхватање значаја те борбе. Да је тога било од стране владе Недића и да је било од стране његових органа доказ је да су многи тек у току видели да су ушли у пут издаје и пут борбе против народноослободилачке борбе. То је схватање његово било пуно и верујем да је Васикић казао да му је Павловић приговарао, да је био незадовољан његовим држањем. Али, Караџић је прећутао и тек на суочењу признао другу ствар да је он водио Бошка Павловића код Бене. Исто тако признао је, управо није оповргао...

Претседник: Немојте да изврћете чињенице. Караџић је рекао да је Павловић био оног дана кад је почело хапшење, да је био ту, а не десет дана раније. Имате белешке па ћете видети. Немојте се служити извртањем.

Бранилац: Нема ту извртања ја сам то написао својом руком...

Претседник: Сведок Караџић је рекао да је Бошко Павловић дошао на 10 дана раније, затим отишао и вратио се и био ту кад је почело хапшење.

Бранилац: То ја не спорим.

Претседник: Одбрана мора бити исправна.

Бранилац: *Сведок је рекао: „И ви сте били 10 дана пре хапшења.“*

Претседник: *Молим не мислим да дискутујем. Немојте се само служити извртањем чињеница утврђеним на претресу, изволите наставите.*

Бранилац: *То значи да моја запажања на претресу нису важна.*

Претседник: Извртање чињеница није допуштено. Изволите наставити.

Бранилац: Сведок је рекао: Бошко Павловић је замерио да сам неактиван, нарочито је то замерио Васикићу. Сутра или прекосутра одржана је конференција и Бошко Павловић је хтео да се састане и са Беном и замолио да дође код њега. Састао се даље и са Каменком Божићем. Пошто Бена није хтео да дође, он је отишао код Бене...

Према томе, види се да улога Бошка Павловића није могла бити да потказује и омогућује Немцима, који су вршили хапшења, да

људе хапсе. А овде је пала једна инсинуација за Павловића да је у вези са посетом код Бене, Бена био ухапшен.

Стоји још једна чињеница која се изводи из ових доказа о Крагујевцу да нико индивидуално није тужио Бошка Павловића, иако је жена Васиќића жива, која је по причању сведока Караќића сматрала да је Бошко Павловић њега пријавио, односно да је по његовом реферату ухапшен. Та жена се није појавила као сведок и не верујем да је то тачно али је може бити то било њено мишљење. Можда је чак и исказала, али не верујем да је та чињеница тачна, јер то је сумња, то није доказано. С обзиром на ту чињеницу, управо на све у погледу Крагујевца ја сматрам да је његов боравак у Крагујевцу који је несумњив - тачно је тако као што ви кажете Господине претседниче, да је био све до дана...

Претседник: То сведок тако каже.

Бранилац: Ја чак то нисам ни мислио да оповргнем. Нисмо се само разумели. Ја ту чињеницу не желим да другачије претставим неГо онако како је тачно али је тачно и ово да је Бошко Павловић 10 дана пре дошао.

Ја имам утисак, да је он био неколико дана пре хапшења и да је уочи стрељања отишао. Када је отишао уочи стрељања и реферисао надлежнима, па ишао као тумач са Недићем код Турнера, онда имам права да закључим да није ишао код Турнера ради тога што је свршио посао, јер тамо нису били стрељани људи по избору, по предодређењу, већ, оно што је било најстрашније у томе злочину, тамо су били стрељани ан мас, редом, па чак и они који не би никада имали да одговарају за догађаје који су Немце руководили у томе злочину, већ су ту стрељани и ђаци, и деца и други који никакве везе са стварима нису имали.

Према Шоме, мерила није било, мерило је било искључиво немачко, мерило је било истребљење народа. У таквом злочину није могао учествовати Бошко Павловић, односно није могао бити делегиран. Иначе, што се тиче личног својства Павловића, с обзиром на положај који је заузимао, он није могао да утиче, он није имао ни везе са Крагујевцем, јер тамо није служио.

Због тога молим Суд да приликом оцењивања овог дела оптужнице узме у обзир моја разлагања и ово чињенично стање како сам га ја схватио.

После образовања Недићеве владе - наводи се у оптужници - Бошко Павловић је остао и примио се положаја помоћника команданта Српске државне страже, на којој је дужности остао до 1944 Године, вршећи заједно са командантом СДС наређења Недићеве владе и Немаца, издавао сам наредбе јединицама Српске државне страже које су вршиле безброј ратних злочина. Чињеница да је он био други командант, а што и сам оптужени Павловић није оповргнуо, неоспорна је чињеница да је он био високи функционер те организације - полиције СДС - која је извршила безброј злочина, такође није спорна. Ради утврђивања његове кривичне одговорности мора међутим да се постави питање: каква је би-

ла његова улога. Ја нећу да кажем да је његова улога била безначајна, да је Бошко Павловић био као неки кувар СДС, али морам ипак казати да је он имао опредељену улогу, из те опредељене улоге и дужности коју је он имао проистиче дакле и удео у његовој одговорности.

Он је као други командант СДС, као помоћник команданта, опет имао административну дужност, снабдевачку дужност, интендантуру, контролу, оно што се код нас пре рата говорило - трупаш. Он је човек без школе, који је правио каријеру, био 20 година на једном положају и успео чак да постане пуковник. Он се није пењао својом способношћу, него дужином службовања, искуством које је стекао током рада, па су му се поверавали извесни послови и извесне дужности. Он није био тај који је био носилац једне војне политике, коју је влада преко команданта спроводила. Он је био у саставу високог техничког особља. То је несумњиво, али он ипак остаје у улози администратора, њему нису дали да врши организацију планова, да командује трупама, он тај посао није имао. Ето, то је што га одваја од кривичне одговорности, што га одваја од узрочне везе која се поставља у питању ратних злочина које су извршили органи СДС и њихови команданти. Та узрочна директна веза између ратних злочина органа СДС и њега као другог помоћника не постоји. Постоји посредна веза, он је високи функционер и мени изгледа да он ту није злочинац него издајник, он је ту у својству човека који ради један посао, он не утиче, не чини, не учествује и не ради. Ту он као ратни злочинац не може да се појави, али то својство издајника протеже се кроз целу службу оптуженог. Он то делимично признаје „ја се не осећам кривим по оптужници, али се осећам кривим што сам био у служби оних који су радили против народних интереса". То кајање и признање објашњава његову улогу, улогу издајника односно човека који је извршио издају, који признаје издају.

Али за ратне злочине ту је потребна узрочна веза, ту је потребна његова свест умишљај, то дело а тога нема. То својство другог помоћника команданта не даје могућност да Суд ову чињеницу оцени као учесника, саизвршиоца и наредбодавца у извршењу ратних злочина.

Даљни његов рад инкриминише оптужница по тачки г) где каже: „Половином 1944 године примио се дужности делегата Недићевог министарства унутрашњих послова код немачког управног штаба при војном заповеднику за Србију и на тој дужности остаје до јуна 1944 године. Вршећи ту дужност он је радио на усклађивању сарадње између Недићевог министарства унутрашњих послова и војства немачких окупационих власти у Србији.

Ја мислим да о једном делу ове тачке, да се он појавио у тој функцији, да иде код Немаца да интервенише и да усклађује, јавној тужби не бих могао ставити замерке у потпуности, али то усклађивање односа између Немаца односно управног штаба и министарства унутрашњих послова Недићеве владе то није. Он је ту техни-

чки усклађивач. *Усклађивање односа може бити више и ниже, просто. Он није та фигура, он није дипломата он није човек великог калибра. Он је човек који је цео живот радио по туђим наређењима и по туђим инструкцијама. Да ли је то усклађивање које се инкриминише висока функција или не. Да је постојала сарадња он то признаје. Само у којем случају се он појављује. Он иде да просто поднесе налоГ свога шефа Немцима и обратно од Немаца да пренесе налоГ своје шефу. Ту нема његовог индивидуалног рада, он је ту технички орган. Он је то признао. Његова сервилност и поверење које ужива код свога шефа доводи да му дају поверљиве ствари утолико што их он неће издати. Павловић је радио између Недићевог министарства унутрашњих послова и вођства немачких окупационих власти у Србији, делом је истина, дело јесте, али је то ниже врсте и молим да се то приликом оцењивања његове кривичне одговорности тако схвати.*

У јулу 1944 године постављен је за државног секретара, *(у отсуству командира врши дужност каплара - тако и Бошко Павловић поста државни секретар. Исто тако је и он ушао у ту функцију на један опет начин Где се ја не слажем с оптужницом, али он ради неки неважан посао, води канцеларију, обавља послове, помаже. Он помаже влади Недића на свој начин. Он је за све послове што му се нареди. То није спорно и верујем да му је понуђено да би се он примио и за државноГ секретара, али чињеница је да се није примио. Молим то је моје убеђење. Исто тако што је он обављао тамо извесне послове, што је био шеф канцеларије а доцније постављен Недићев зет Јовановић за државноГ секретара види се да он није био ни у канцеларији за те послове. Да је привржено радио и обављао послове то стоји, али само тог рада, његовог делања, с обзиром на његове способности, квалификације, верујем да он није имао значајнију улогу и да се према томе не може ценити његова одговорност за те послове онако како би се ценила и како се цени одговорност једног државног секретара.*

Последња тачка ж) да је после бекства у Беч примио од Недића дужност да организира избегле припаднике војних и полицијских формација Недићеве владе у циљу да буду употребљени у оружној борби против ЈА, а нарочито у циљу диверзантских, терористичких акција и да је вршио ту дужност све до капитулације Хитлерове Немачке - за ову оптужница не подноси ниједан доказ, али о томе једини доказ стоји његово саслушање код иследника. Он у том саслушању каже да је само једном приликом, кад су се скупили у Бечу, да је било наређено да се организује нека канцеларија којој је шеф требао да буде Ковачевић, а он је требало да буде референт у проналажењу људи из полицијске службе. Он је, у једном маху или два маха, исплатио неки новац односно помоћ, а после тога никаквог се посла није примио и имао је једину жељу да буде постављен и да ради као претседник тзв. српског црвеног крста, *али тај српски црвени крст у Бечу није био признат и*

према томе он је у тој ствари сагласност требао чекати из Женева. Каснија његова намера је била да оде у Швајцарску. Ова последња тачка није логична с обзиром на целокупни положај Бошка Павловића. Бошко Павловић ни у једној прилици, а то му ни оптужница не ставља на терет није био и не спада међу оне који су били идеолози. Он је човек који делује и ради под шефовством, по туђим директивама, по туђим наређењима обавља посао онако како му се наређује. И према томе ви немате овде човека који би могао доћи у ранг квислинга, него имате човека који је био у квислиншкој служби, он то сам каже, он се каје за то и жели да сноси одговорност, али ја вас молим да степен његове кривичне одговорности процените и према његовој улози да не буде оцењен онако како то изгледа према слову оптужнице. Сматрам да је оптужница и ако су све чињенице поређане тачне у објашњењу дела исувише оштра и да се не би могло тако ценити, јер у том случају ако би пошли том логиком ја мислим да би ретко ко од оних који су били на слободи и који су били у државној служби да не би био подвргнут кривичном поступку. Стога молим да мог браћеника пресудите онако како то по савести и чињеничном стању треба.

Пауза од 20 минута у 13,05 часова.